

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף לד

מתחילת פרק "המפקיד" עד לד, ב "שבועה שאינו ברשותו".

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם הנידון "סמוך לגניבתה קנויה לך", תלוי ב"ברירה"?

דנה הגמ', איך יתכן שהמפקיד מקנה לשומר את הכפל על צד שימצא הגנב, הרי הדבר אינו בעולם ולפי הכללים אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ביאר רבא בביאור השני, מקנה לו את הבהמה שעה אחת קודם שתגנב.

ביאר רש"י בשיטה השניה בדעת רבא, מתי אמרו הבעלים לשומר שעל צד שיגנב והשומר ישלם, וימצא הגנב, הכפל מוקנה לשומר. כתב רש"י (ד"ה נעשה כאומר לו. השני) "בשעה שמסרה לו".

שאל הרע"א (בתוס' למשניות אות כו, ובדו"ח כאן), למדנו במסכת גיטין אדם שאמר לאשה "הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתי", היות וקיי"ל שבדין תורה אין ברירה הגט לא יחול כיון שאמר שהגט יהיה בשעה אחת מבין שעות רבות, וא"כ בסוגיא לפנינו שאומר הבעלים ששעה אחת קודם הגניבה יהיה קנוי לו הכפל, זה שעה אחת בין שעות רבות ולא חל הקנין, בדיוק כמו שבגט לא חל בעקבות שאין ברירה.

ביאר הרע"א את הסוגיא, לדרכו של המהרש"א שכתב על דברי רש"י, שאין צורך לבאר את הסוגיא שאמר לשומר בזמן מסירה, אלא סמוך לגניבה אמר לו אם תגנב ותשלם הכפל קנוי לך. וביאר הרע"א שאז חל ככל תנאי ומועיל. ע"כ עקרי הדברים ברע"א (ועיי"ש שבא ליישב בזה עוד) אך אנו צריכים להשכיל בכל הנושא, מה הגדרת ברירה, ומה הגדרת תנאי שלפי ביאור דברי המהרש"א הסוגיא מובנת. הדברים מעט דקים ובעז"ה ננסה להפשיטם, אך נקדים בקצרה מסורשי העניין אח"כ נחזור ללבן את הסוגיא לפנינו.

צריך להתבונן, האם יכול האדם להחיל חלות שתחול רק בזמן מסוים, או רק במצב מסוים או לתלות את החלות בהתחדשות מסוימת וכד'. בנושא זה נדרשנו והוצרכנו לדיני תנאים או/ו לדיני ברירה. ונבאר.

יש אופן אחד שאדם יכול לסייג ולסווג את המעשה שלו וזה פרשת התנאים הנלמדת מהמעשה של בני גד ורואבן בכניסתם לארץ. ויש בהלכות תנאים כמה וכמה הלכות ודינים ואכמ"ל.

בתוס' בכ"ח בש"ס נוקטים שבהלכות תנאים התחדש, שאדם יוכל להחיל חלות, לפעול פעולה, ליצור מצב לפי ראות עיניו ולפי הנתונים שנדרשים לו. ויוכל להחיל חלות שתחול רק על צד מסוים וכד'. והיות וזה חידוש ולא מסברא, אז האפשרות להחיל תנאי הוא רק לפי ההלכות הברורות בנושא. ואכמ"ל.

יש עוד אפשרות, האדם פעל להחיל קנין או כל חלות אחרת, ולא אמר ולא סווג ולא עשה מעבר לפעולתו (לצורך יצירת החלות) כלום. אולם היות ויכול להתחדש מצב, שבאותו מצב אני ירצה להחיל את החלות בצורה שונה או למשהו אחר וכד', הנידון עכשיו אפשר להגדיר את הדבר שנעשה בזמן הראשון, שכבר אז הוא נעשה על הצד האחרון. והחלות תחול כמו שאני רציתי בסוף. ונביא דוגמא רווחת בש"ס, אדם אמר לסופר שיכתוב גט לאשתו הנקראת "פלונית" אולם למעשה יש לו ב' נשים הנקראות "פלונית" ואמר לסופר שבשעה יותר מאוחרת יחילי למי כוונתי. מצד עצם כתיבת הסופר בשעה שכתב את הגט באמת הגט נכתב לצורך פלוני ולצורך פלונית הנשואה לאותו פלוני, אולם חסר כוונת הבעל לאיזה אשה התכוון, אם נאמר ש"יש ברירה" הרי בשעה יותר מאוחרת התברר שבשעה שהסופר כתב, הגט נכתב לשם האשה המסוימת שתתגרש בסופו של דבר, אולם אם "אין ברירה" מה תועיל הכוונה המאוחרת לברר מה הסופר כתב, הגט כתוב ובאותה שעה הבעל לא החליט.

קיי"ל שלגבי דיני תורה "אין ברירה", היינו בדוגמה הנזכרת אם כתב הסופר "פלונית" לא יוכל הבעל להחיל את החלטת "פלונית" התכוון, הבעל "פסח על ב' הסעיפים" ולא מועיל לגט.

א"כ שאל הרע"א, כפי שלמדנו בהלכות הגט, שגט שיחול שעה אחת קודם מיתת הבעל, לא מועיל, מחמת הדין האמור ש"אין ברירה", היות ו"שעה אחת קודם המיתה" זה דבר לא מבורר, ורק כאשר נגיע לאותה שעה דע שחל הגט, לכן לא חל. א"כ אף כאשר הבעלים אמרו לשומר בזמן המסירה, שהם מקנים לו את הכפל לשיגנב וכו', אין חל הקנין היות ו"אין ברירה". כדי ללבן את תירוץ של הרע"א ננקדם להבין מה ההבדל השורשי בין "ברירה" ל"תנאי".

מה ההבדל בין "תנאי" ל"ברירה"?

כאשר אדם מחיל חלות בצורה גמורה, ובזמן החלת החלות יודע ויכול לפעול אותה בלא שום תנאי ובלא ספקות, כאן משתמשים בהלכות תנאים. כי יכול להחיל את החלות בלא שום פקפוק ומשום מה רוצה לשייר לעצמו אפשרות חזרה מהחלות, אם לא יתמלא רצונו וכד'. ולאחר זמן כאשר חל התנאי (או לא), באותו זמן כבר לא מעניין החלת החלות כוצרתה בזמנה היות ואז היא נעשתה בצורה גמורה. השאלה אם התנאי יגרום לשינוי וכד'. זה תנאי.

ברירה, אף בזמן החלת החלות יש מצב שאינו ברור. כגון אדם שמינח את העירוב במקום השביתה, אולם לא יודע אם יצטרך את זה או יצטרך עירוב למקום אחר וכד'. כאן זה הלכות ברירה כי רק אח"כ המצב יתברר, ורק אז יצטרך להגדיר את המעשה שנעשה בראשונה, לפי דעתו בזמן המאוחר כאשר

ישתנה המצב או לא.

דעת רש"י (גיטין כה, ב ד"ה ולכי מיית) שהחילוק בין הלכות תנאים לברירה הוא ענין "טכני". תנאי מועיל בדבר שיכול לקיים אותו ותלוי בו עצמו. אולם ברירה זה בדבר שלא תלוי בו, כמו שתלה דבר באם ירד גשם או לא.

ברמב"ן מבואר שתנאי זה או כן או לא. כלומר אם אנו עוסקים בהלכות קניינים הנושא יהיה לצד אחד קנין לצד השני לא יהא קנין. אם עוסקים בענין הגט לצד אחד יהא גט לצד שני לא יהא גט. אולם ברירה זה בצורה שנראה לנו כאילו הוא פוסח על שני הסעיפים, יחול כך או יחול כך וכאילו שהמעשה לא נגמר ולא הוברר דעתו לפי שיתחלף לו הדבר. (תקצר היריעה מלהכיל. ע"י ראשונים בעירובין לו לת; גיטין כה; רע"א בעירובין מערכה ד' ובביצה לז; נתיבות סא' סק"ג; ובשע"י ד, ח')

מעתה נחזור לביאור הסוגיא, נקט הרע"א ע"פ דברי המהרש"א, שהבעלים אמרו לשומר לפני הגניבה שתהא הבהמה קנויה לו מעכשיו אם תגנב, יש כאן הגדרה מסוימת של שעה ברורה שהיא סמוכה לגניבה (ולא כדברי רש"י שהעמיד שאמר לו בזמן המסירה), הנושא לא תלוי ברירה כדי שגנון על שעה בין השעות מזמן המסירה עד איגב אם לא, לפי ביאור המהרש"א הבעלים עשו קנין על צד ככל הלכות תנאים שאם יגנב עתה מקנה לו את הבהמה.

נושא היום: הקנאת כפל לשומר ששילם ונמצא הגנב

הפקיד אצל חברו בהמה או כלים ונגנבו או אבדו, **דין שומר חנים** שנוטר ע"י שבועה. אם לא רצה להישבע משלם. **כאשר נמצא הגנב** משלם תשלומי כפל לשומר, **וכן** אם טבח או מחר הגנב, משלם תשלומי ארבעה וחמשה לשומר. **אך באופן שנשבע השומר** ונוטר מתשלום, אם נמצא הגנב משלם למפקיד.

נכתב במשנה "**בהמה**" או "**כלים**" שיש חידוש בכל אחד, "**כלים**" שהבעלים מקנה את הכפל לשומר למרות שאין טרחה בשמירתם. "**בהמה**", למרות שהכפל ערכו רב מקנה לשומר.

אע"פ שאין אדם מקנה דבר שלא בעולם, ואף לר"מ שמקנה דבר שלא בא לעולם, דווקא באופן שהדבר העתידי בודאי יהיה כמו פירות דקל, אך מי אמר שיגנב מי אמר שימצא הגנב. **ביאר רבא**, אין חסרון בדין דבר שלא בא לעולם כיון שהבעלים מקנה לשומר את גוף הפרה מזמן הפקדה לשיגנב וירצה לשלם. **ואמנם א"כ היה צריך השומר לזכות בגיזותיה וולדותיה** שהרי הבהמה שייכת לו. **ביאר רבי זירא** שהבעלים מקנים לשומר את גוף הבהמה למעט גיזותיה וולדותיה, משום שמקנה לו רק שבת חיצוני ולא שבת המתרבה מגוף הבהמה. **ויש שלמדו בהבנת דברי רבא** שמקנה לו את הבהמה שעה אחת קודם שתגנב, **ועפ"י** מובן מדוע אינו זוכה השומר בגיזות וולדות שהרי אין שייך לו אלא מרגע הגניבה. **עוד נפק"מ**, אם הבהמה נגנבה מהאגם, אם הקנה לשומר את הבהמה מזמן הפקדה הרי זכה השומר בכפל וכו'. **אולם** אם הקנה לו גרע לפני הגניבה כאשר הבהמה באגם אין לשומר אפשרות לקנות את הבהמה לכפלה.

דעת רבי חיא בר אבא בשם ר"ח, שומר שלא רצה להישבע ומעוניין לשלם זוכה בכפל וכו' למרות שעדיין לא שילם בפועל. **מביאה הגמ' ראיא** מבריתא שמבואר שאף אם אמר "הריני משלם" זכה בכפל וכו'.

אמר רב פפא, שומרים שהיו יכולים להיפטר בטענה **ולא נפטר** אלא התחייבו לשלם, הבעלים מקנה להם את הכפל לצד שימצא הגנב, אף אם עדיין לא שלמו בפועל, **שומר חנים** שאמר "פשעתי" ובכך התחייב, הבעלים מקנים לו את הכפל. **שומר שכר**, אם אמר "נגנבה" זכה בכפל. **שואל**, אם אמר "הריני משלם" לא מקנים לא את הכפל כיון שהאפשרות שלו להיפטר רק בטענת "מתה מחמת מלאכה" ודבר זה אינו שכית. **וי"א**, ר"פ סבר אף בשואל שמקנה לו את הכפל כאשר אמר "הריני משלם". **ואילו רב זביד אמר בשם אביי**, שואל אינו זוכה בכפל עד שישלם בפועל, **והסברא בזה** היות ונהנה ואינו משלם, אין הבעלים מסכימים להקנות לו את הכפל ע"י דיבור בעלמא של "הריני משלם". **ונדחו** דברי ה"א בשיטת ר"פ כיון **שלמדנו בברייתא** להדיא ש"שואל" דווקא אם "קדם ושלם".

אמר השומר "איני משלם" וחדר בו, קנה את הכפל. **ספקות הש"ס: א.** אם אמר "משלם" וחדר בו, ספק האם חזר בו או רק דחהו. **ב.** **אמר "משלם" ומת**, אמרו בניו "אין לנו משלמים, ספק אם חזרו מדברי האב, או דוחים את התביעה. **ג.** מת השומר **ובנו שלמו**, ספק האם זוכים בכפל, או שאומר הבעלים לכם אינו מקנה את הכפל. **ד.** מת המפקיד ספק **האם בניו מקנים את הכפל** או רק אביהם. **ה.** **מתו הבעלים והשומר** ספק אם מקנים את הכפל. **ו.** שומר **ששילם חצי** ספק האם זוכה בכל הכפל. **ז.** לצד שלא קנה מחצית הכפל, ספק **בשאל ב' בהמות** ושילם על אחת, האם קנה את הכפל על פרה אחת או כלל לא. **ח.** **שאל משותפים** ושילם לאחד, האם זוכה בכפל מאחד או לא. **ט.** **שאלו שותפים** מאחד ושילם אחד, האם זכה בכפל או תלוי בשותפו. **י.** **שאל מאשה ושילם לבעל**, מן הדין הקרן לא שייכת לבעל, האם זוכה בכפל. **יא.** **אשה ששאלה ובעלה שילם** האם זוכה בכפל.

שומר המעוניין לשלם ולהיפטר משובעה, **אמר ר"ה משיבועים אותו שאינה ברשותו**, שחוששים שמא רוצה את הבהמה. (דנה גמ' בדברי ר"ה ממשה במסכת שבועות, ההמשך בעז"ה בדף הבא.)